

آموزش مبتنی بر توسعه پایدار در آموزش عالی با تأکید بر صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان

(مطالعه موردی: دوره کارشناسی صنایع دستی)^۱

ساغر کریمی^۲

حسنعلی پورمند^۳

غلامرضا ذاکر صالحی^۴

رضا افهمی^۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۰۱

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف از این پژوهش، شناسایی تغییرات و الزامات اساسی در ساختار آموزش عالی صنایع دستی باهدف کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان است. چنانچه فلسفه و هدف آموزش عالی تربیت انسان پایدار در نظر گرفته شود، دانش‌آموخته موفق کسی است که همه صلاحیت‌های پایداری را کسب کرده و بتواند آن‌ها را در دانش و کنش خود تلفیق نماید. پرسش اصلی این پژوهش عبارت است از این‌که: چه نوع اقداماتی در ساختار آموزشی دوره کارشناسی صنایع دستی باید صورت گیرد تا دانش‌آموختگان صلاحیت‌های پایداری در این رشته را کسب نمایند؟ در این

۱ مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری تخصصی رشته پژوهش هنر با عنوان "بازتدوین شیوه آموزش تحصیلات دانشگاهی رشته صنایع دستی (با رویکرد توسعه پایدار) که در سال ۱۳۹۹ در دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس دفاع شده است.

۲ دانش‌پژوه دکتری رشته پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس. تهران، ایران.

misskarimi@gmail.com, Saghar.karimi@modares.ac.ir

۳ نویسنده مسئول. دانشیارگروه پژوهش هنر، دانشگاه تربیت مدرس. تهران، ایران. hapourmand@modares.ac.ir

۴ دانشیار گروه مطالعات تطبیقی، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی. تهران، ایران. zakersalehi@irphe.ir

۵ دانشیار دانشگاه تربیت مدرس. گروه پژوهش هنر، تهران، ایران. afhami@modares.ac.ir

تحقیق که به روش کیفی و اکتشافی انجام شده، داده‌های اولیه از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۳۰ تن از خبرگان حوزه آموزش صنایع‌دستی و آموزش برای توسعه پایدار که به‌صورت هدفمند و گلوله برفی برگزیده شدند، به‌دست آمد و به روش تحلیل مضمون موردبررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد برای کسب صلاحیت‌های پایداری، ابتدا باید یکسری اقدام پژوهشی که عبارت است از بازآفرینی محتوای سواد پایداری در رشته صنایع‌دستی (مبانی نظری، اصول و روش‌های آموزش، اصول اخلاقی و بینشی) و سپس اقدامات اجرایی- آموزشی که شامل توانمندسازی استادان، گسترش تعاملات برون دانشگاهی، بازنگری برنامه درسی، تغییر روش آموزش به یادگیری فعال و مشارکتی و تأکید بر مهارت‌های ضروری پایداری است، انجام پذیرد. نتیجه اینکه اگرچه صنایع‌دستی دارای ظرفیت‌های مناسبی در مواجهه با توسعه پایدار است، اما برای دریافت نتیجه مطلوب الزامی است آموزش عالی توجه خود را بیش از گذشته به این رشته معطوف نماید تا بتوان به کسب صلاحیت‌ها و قابلیت‌های لازم پایداری دانش‌آموختگان امید بست.

واژگان کلیدی: صلاحیت‌های پایداری، آموزش عالی، آموزش برای توسعه پایدار، توسعه پایدار، کارشناسی صنایع‌دستی.

مقدمه و بیان مسئله

"پایداری"^۱ یکی از مهم‌ترین و فراگیرترین جریان‌های جهان معاصر است که همه ابعاد زندگی انسان را تحت تأثیر قرار داده است. گفتمان "توسعه پایدار"^۲، در آخرین دهه قرن بیستم، پس از تجربه آسیب‌های ناشی از توسعه پیش‌رونده اقتصادی، با "هدف حفظ و نگهداری از زمین و منابع طبیعی برای نسل حاضر و آینده" (کنفرانس برانتلند^۳، ۱۹۸۷)، مطرح شد و در طی بیست سال که از شروع قرن حاضر می‌گذرد، تحولات زیادی را در مفهوم‌سازی، مبانی و روش‌های اجرا به خود پذیرفته است. توسعه پایدار بر پایه سه رکن پایداری محیط‌زیستی، اجتماعی و اقتصادی شکل گرفت و بعدها الگوهای فراگیرتری از آن نیز تعریف و ارائه شد. در برنامه‌های پس از ۲۰۱۵، هدف اصلی، گنجاندن فرهنگ در زمینه و بافت اقتصادی - اجتماعی و زیست‌محیطی است. شاخص‌های تحقق این هدف را در بالا بردن اشتغال‌زایی در بخش فرهنگی (صنایع میراث فرهنگی و صنایع خلاق) مشارکت در تنوع فرهنگی، کمک به پایداری زیست‌محیطی از

¹ Sustainability

² Sustainable Development

³ Brundtland (our Common Future)

طریق حفاظت از محیط‌زیست تاریخی، تقویت طراحی خلاقانه و هنرهای بومی، حفظ دانش سنتی مربوط به مراقبت از محیط‌زیست، هم‌چنین ارتقای سطح گفتگوی بین فرهنگی و چند مورد دیگر برشمرده‌اند (ذاکر صالحی، ۱۳۹۳: ۱۲)، صنایع‌دستی به‌عنوان یک پدیده فرهنگی، در بخش صنایع میراث فرهنگی و صنایع خلاق، بخشی از هنرهای بومی است و به‌عنوان یک شیء تاریخی دربرگیرنده دانش سنتی و تاریخی حفظ محیط‌زیست بوده، هم‌چنین برقرارکننده تعاملات و گفتگوی فرهنگی بین نسل‌های گذشته و معاصر است. به نظر می‌آید، صنایع‌دستی ایده بسیار خلاقانه‌ای برای دستیابی به توسعه پایدار در همه ابعاد بخصوص پایداری فرهنگی می‌باشد.

با توجه به اینکه آموزش از ارکان اصلی نهادینه‌سازی توسعه پایدار در جامعه شناسایی شده و آموزش رسمی صنایع‌دستی در ایران در دانشگاه انجام می‌شود، این مطالعه به آموزش عالی به‌عنوان اصلی‌ترین ارگان آموزشی صنایع‌دستی و نیز خط مقدم پیاده‌سازی توسعه پایدار در کشور پرداخته است. ذاکر صالحی، فلسفه و هدف آموزش عالی را تربیت انسان پایدار تعریف می‌کند، انسانی که مصرف‌کننده نباشد و مصلحت نسل‌های آینده را درکنش خود با طبیعت و جامعه لحاظ کند، دانش‌آموخته موفق در آموزش عالی باید واجد "صلاحیت‌های پایداری" باشد و به‌ویژه توان تلفیق همه ابعاد پایداری را در دانش و کنش علمی خود به دست آورد. دانشگاه کانون هنجارهای عالی برای بهبود زندگی و حفظ پویایی و نشاط در جامعه است (ذاکر صالحی، ۱۳۹۷). هدف این مطالعه، شناسایی تغییرات و الزامات اساسی در ساختار آموزش عالی صنایع‌دستی باهدف کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان و پرسش اصلی عبارت است از اینکه: چه نوع اقداماتی در ساختار آموزشی دوره کارشناسی صنایع‌دستی باید صورت گیرد تا دانش‌آموختگان صلاحیت‌های پایداری در این رشته را کسب نمایند؟

صنایع‌دستی به‌عنوان یک واژه نسبتاً مدرن در ایران با رویکردهای متفاوتی تعریف شده است، قدیم‌ترین تعریف، حاصل هم‌فکری شورای عالی صنایع‌دستی در سال ۱۳۴۸ عبارت است از: صنایع‌دستی به آن دسته از صنایع اطلاق می‌گردد که "تمام یا قسمتی از ساخت فرآورده‌های آن با دست انجام شده و در چهارچوب فرهنگ و بینش‌های فلسفی و ذوق هنری انسان‌های (ساکنین) هر منطقه با توجه به میراث‌های قومی آنان ساخته و پرداخته می‌شود"، هم‌چنین "بخشی از هنرهای سنتی که حقیقت متعالی هنر را با فنون و مهارت‌های صنعتی متناسب آمیخته و با قابلیت تکثیر در متن زندگی جمعی

¹ Sustainable Competency

ارائه کرده است" (یاوری و نورماه، ۱۳۸۸)، این تعریف با عنایت به تعریف صنعت از قول اخوان‌الصفا^۱ بیان شده است که صنعت را این‌چنین تعریف کردند: "اساس ایجاد، اظهار و ساختن است، ساختنی که سبب برآورده شدن نیازها و حوائج انسانی می‌شود" (بلخاری، ۱۳۸۸، ۱۳۰). در هر سه تعریف، به ویژگی‌های ساخت با دست و تولید غیر ماشینی و نیز ارزش‌های فرهنگی- هنری، قومی و ملی این دسته اشیا و همچنین هدف غایی ارسطویی^۲ این اشیا که استفاده در زندگی روزمره فردی و اجتماعی انسان است، اشاره شده است که می‌تواند از جمله حلقه‌های اشتراک صنایع‌دستی با ارکان توسعه پایدار محسوب شود. از این رو به نظر می‌رسد باید در احیاء، تقویت و پیشبرد صنایع‌دستی به‌عنوان یک سرمایه انسانی و طبیعی و ملی اقدام شود.

از تفاوت‌های مهم توسعه پایدار با اشکال دیگر توسعه، توجه به منابع انسانی است و بر نیازهای نسل امروز و آینده تأکید و توجه دارد، یکی از مهم‌ترین ابزار توسعه منابع انسانی، آموزش در سطوح مختلف است که موجبات بالندگی افراد را در زمینه‌های مختلف فراهم می‌آورد، از این رو دستور کار نشست کشورها در مورد زمین^۳، آموزش را مؤلفه مهمی برای ارتقاء توسعه پایدار شناسایی کرده است، به‌گونه‌ای که می‌تواند ظرفیت و توانایی افراد را برای توجه به مباحث زیست‌محیطی و توسعه‌ای ارتقاء بخشد و اضافه کرده که آموزش عنصر دستیابی به آگاهی‌های زیست‌محیطی، نگرش‌ها و مهارت‌های مرتبط با توسعه پایدار و مشارکت اثربخش و فعال افراد در تصمیم‌گیری است.

به‌رغم بیانیه "یونسکو" (۲۰۰۹ آ)^۴ که آموزش را یکی از ارکان پیشرو در نهادینه‌سازی توسعه پایدار برای توسعه منابع انسانی در جامعه شناسایی کرده و آموزش عالی را به‌عنوان موتور پیش‌برنده در مسیر توسعه پایدار معرفی نموده است. تاکنون یک نسخه مشخص و الگوی یکسان از ایده آموزش برای توسعه پایدار برای همه دنیا طراحی نشده، لذا ضروری

---

^۱ اخوان الصفا یا نوافلاطونیان اسلامی یا فیثاغورثیان مسلمان، قرن ۴ هجری، صاحب ۵۱ رساله، (الرسائل) کتابی که حاوی انواع حکمت اولی می‌باشد، مفاهیم فلسفی صنعت و دسته‌بندی انواع صناعات و آداب آموزش صنعت نزد اسلام در این رسائل ذکر شده است (بلخاری، ۱۳۸۸).

^۲ Adamson. G.

^۳ Earth Summit 21

^۴ UNESCO: World Conference on Education for Sustainable Development Moving into the Second Half of UN Decade (2009a).

است آموزش برای توسعه پایدار به فراخور موقعیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقلیمی و بومی هر منطقه طراحی و برنامه‌ریزی و صلاحیت و قابلیت‌های لازم پایداری دانش‌آموختگان در رشته موردنظر شناسایی گردد.

تلفیق آموزش برای توسعه پایدار در آموزش عالی، به دو امر بستگی دارد، اول اینکه ارتباط دانشی و کاربردی رشته با توسعه پایدار کشف و دوم اینکه صلاحیت‌های مورد انتظار فارغ‌التحصیلان در رشته موردنظر تدوین شود، به زبان ساده می‌توان گفت که تلفیق پایداری در دانشگاه وقتی رخ خواهد داد که دانشجویان به صلاحیت‌ها و قابلیت‌های ضروری پایداری که از پیش تبیین شده، دست‌یافته باشند تا بتوانند با چالش‌های پایداری مواجه شوند... از دید والز^۱ (۲۰۰۹) مهم‌ترین مفاهیم کلیدی آموزش برای توسعه پایدار شامل آگاهی، دید محلی و جهانی، مسئولیت‌پذیری، یادگیری برای ایجاد تغییر و مشارکت، یادگیری مادام‌العمر، رهیافت کل‌نگر، تصمیم‌گیری چند رشته‌ای و حل مسئله (پورآتشی، ۱۳۹۳، ۲۶) است و همه این مؤلفه‌ها در ذیل صلاحیت‌های پایداری، قرار گرفته‌اند. لازم است ذکر شود که صلاحیت‌های پایداری تنها برای دانشجویان تبیین نشده است و برای استادان و اعضای هیئت‌علمی نیز اصول و مبانی و نیز راهکارهایی در جهت کسب صلاحیت‌ها تبیین شده است از جمله برنامه CSCT^۲ (۲۰۰۳) توسط اسلور^۳، طراحی شده است.

---

¹ Walz

² Curriculum, Sustainable Development, Competence, Training.

در این راستا صلاحیت‌های آموزشگر در رابطه با کسب دانش پایداری، ارزش‌ها و اخلاق پایداری، تفکر سیستمی، احساس و اقدام معین و تفسیر شده است. (UNECE).

³ Sleure

مطالعه تجربیات کشورهای جهان در خصوص تلفیق آموزش برای توسعه پایدار در نظام آموزش دانشگاهی، نشان‌گر آن است هر کشور بر اساس اهداف پایداری که به تناسب موقعیت مدنظر دارد، روش خاصی را برگزیده و اقداماتی در آن راستا انجام می‌دهد. جدول نشان می‌دهد که دو کشور استرالیا و انگلستان و کانادا باهدف زیست‌محیطی، به تدوین صلاحیت‌های پایداری در رشته‌های تحصیلی پرداخته و بر ارتقاء توانمندی دانشجویان و استادان به روش‌های متفاوت اقدام ورزیده‌اند.

جدول ۱- تجارب دانشگاه‌های جهان در خصوص برقراری آموزش برای توسعه پایدار در آموزش عالی (فهام و رضوانفر، ۱۳۹۴)

اهداف پایداری	روش	اقدامات
استرالیا	زیست‌محیطی	تدوین صلاحیت پایداری برای رشته کارشناسی مهندسی و بعضی رشته‌ها، ارتقاء سواد پایداری اعضای هیئت‌علمی در برک پایداری (Carew & Mitchel. 2008)، برنامه گام‌های سبز برای دانشجویان (Gumley 2006 و Kaufman et al. 2006).
انگلستان	زیست‌محیطی	ارتقاء سواد پایداری
تدوین صلاحیت‌های پایداری مطابق اولویت‌های پایداری کشور (داو و همکاران، ۲۰۰۵)، شبکه آموزش (ایجاد توانمندی برای دانشجویان و هیئت‌علمی (Purvis et al 2013). طراحی یک واحد درسی میان‌رشته‌ای اختیاری (2009. EPS.ENGSC: 2008).		
هلند	ترکیبی	آموزش برای توسعه پایدار
تشکیل کمیته تصمیم‌گیری دولتی شامل وزارتخانه‌های کشاورزی، مسکن، آموزش، فرهنگ و علوم، امور خارجه، حمل‌ونقل و امور و اقتصادی، نمایندگان کمیسیون ملی یونسکو، کمیته ملی توسعه پایدار (۲۰۰۸).		
کانادا	زیست‌محیطی	افزایش آگاهی‌های پایداری
هیئت‌علمی و دانشجویان، تلفیق آموزش پایداری و محیط‌زیستی (Sims & Falkenberg. 2013).		
هند	اجتماعی	تلفیق پایداری در برنامه‌ریزی آموزشی جهت تغییر اجتماعی و توسعه جامعه علمی هند
توسعه پایدار، پایداری تجارت، برنامه راهبردی غذایی، تلفیق دوره‌ها، بخشی از موضوعات درسی، جامعه و محیط‌زیست، مدیریت محیط‌زیست، دانشگاه سبز، فعالیت‌های دانشجو محور: سمپوزیوم و گروه‌های سبز (Chohkar. 2010).		
مکزیک	زیست‌محیطی	تدریس، پژوهش، خدمات برون
برگزاری کارگاه‌های فعالیت‌های فرهنگی، ارائه واحد درسی اجباری،		

توسعه پایدار در برنامه مهندسی (کارشناسی، ارشد و دکتری) پژوهش در حوزه تولید پاک‌تر، اقدامات پیگیرانه، آلودگی سازمان‌ها، مدیریت محیط‌زیستی، افزایش پایداری در مؤسسات آموزشی، (اولین دانشگاه اجراکننده مدیریت پایداری) (Velazques, ۲۰۱۱)	دانشگاهی، سبز کردن	اقتصادی	
---	--------------------	---------	--

تاکنون تعاریف متنوعی برای صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان و استادان به‌عنوان منابع انسانی هدف در موضوع توسعه پایدار ارائه شده است که اغلب آن‌ها کسب صلاحیت‌ها را در سه بُعد دانش، بینش و مهارت قابل‌بررسی و اندازه‌گیری می‌دانند.

"موجیزوکی و فادایو"^۱ (۲۰۱۰)، از اقدامات "رهیافت‌های صلاحیت محور" در آموزش عالی به‌عنوان ابزاری برای کسب تغییر اجتماعی و آموزشی به‌سوی پایداری نام برده‌اند (نقل از فهام و رضوانفر، ۱۳۹۴، ۴۳)، ریچن و سالگانیک^۲ (۲۰۰۳) و "سگالاس"^۳ (۲۰۰۹)، صلاحیت را ترکیبی پویا از مهارت‌های شناختی و فراشناختی، دانش و درک، مهارت‌های عملی، ذهنی میان فردی و ارزش‌های اخلاقی تعریف می‌کنند، "سگالاس"^۴ (۲۰۰۹) هدف برنامه‌های آموزشی را پرورش صلاحیت‌ها می‌داند و ابراز می‌کند که صلاحیت می‌تواند بر روی یک طیف قرار گیرد و توانایی توسعه از طریق تمرین و آموزش را داشته باشد. "بارث و همکاران"^۵ (۲۰۰۷)، "صلاحیت‌های پایداری" را مجموعه‌ای از دانش، مهارت و نگرش‌هایی که فرد را برای انجام موفقیت‌آمیز وظایف و حل مشکلات با توجه به چالش‌ها و فرصت‌های پایداری در جهان توانمند می‌سازد، تعریف نموده‌اند. نظام طبقه‌بندی صلاحیت‌های پایداری^۴ سگالاس (۲۰۰۹)، که کامل‌ترین نظام پیشنهاد شده از میان تعاریف متعدد است، شامل سه طبقه دانش و درک از پایداری، توانایی‌ها و نگرش‌هاست (شکل ۱). به این معنی که پیش از هر اقدامی باید دانش و درک از مفهوم پایداری توسط دانشجویان فراگرفته شود و از آن در بسیاری از منابع به‌عنوان "سواد پایداری"^۵ نام برده شده است، توانایی‌ها نیز، شامل توانایی تفکر خلاق، انتقادی و سیستمی در پایداری، همکاری میان‌رشته‌ای، توانایی حل مسئله، تصمیم‌گیری، مشارکت‌جویی، همدلی و مدیریت تغییر است، و همین‌طور نگرش شامل تعهدپذیری به پایداری، حساسیت‌های زیست‌محیطی، احترام به نسل‌های گذشته، حال و آینده تعریف شده است (فهام و رضوانفر، ۱۳۹۴: ۴۹).

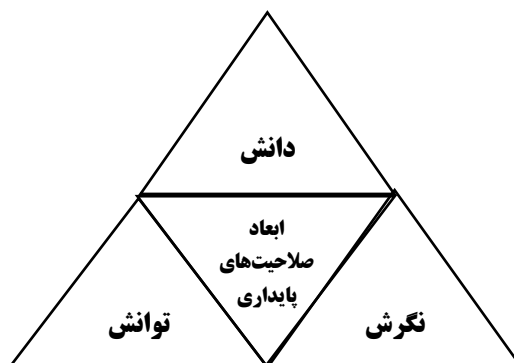
¹ Mochzuki & Fadeeva.

² Rechen & Salganik

³ Barth et al.

⁴ Sustainable Competency

⁵ Sustainable Literacy.

شکل ۱- مدل مفهومی صلاحیت‌های پایداری سگالاس (سگالاس، ۲۰۰۹)

پژوهش‌های انجام‌شده در خصوص توسعه پایدار و صنایع‌دستی در دهه‌های اخیر، حاکی از این امر است که صنایع‌دستی در هر دو رویکرد سنتی و مدرن، تمرینی برای برقراری پایداری اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی است و مؤلفه‌هایی را داراست که می‌تواند با نگاهی نو در مسیر برقراری توسعه پایدار مورد واکاوی قرار گیرد. سایر مطالعات به‌طور تخصصی در خارج از ایران انجام‌شده است. خارج از ایران در این خصوص نیز جمله "آدامسون"^۱ (۲۰۰۹) صنایع‌دستی در جوامع مدرن را یک شناخت خلاقانه از پایداری مطرح کرده و آن را در متن توسعه پایدار به‌عنوان یک‌راه حل جدید و متفاوت از روش‌های دیگر مطرح‌شده در توسعه پایدار اعلام کرده است (آدامسون، ۲۰۰۹). یافته‌های "سنت"^۲ (۲۰۰۹) و پژوهش‌های به‌دست‌آمده از "کنفرانس نئوکرافت"^۳ (۲۰۰۹) و "کنفرانس ساخت آینده"^۴ (۲۰۰۷) در خصوص صنایع‌دستی و توسعه پایدار نشان می‌دهد که صنایع‌دستی از طریق روابط انسانی، خلق و فهم و تفسیر زندگی، با روابط فرهنگی و اجتماعی و همین‌طور روابط با طبیعت و درنهایت با اقتصاد و معیشت و ایجاد فرصت‌های گسترده‌تر اقتصادی، دارای ارتباط پیچیده و درهم‌تنیده‌ای هستند. در خصوص ارزش‌ها و ویژگی‌های صنایع‌دستی در توسعه پایدار، مطالعات فراوانی انجام‌شده است، "چان و همکاران"^۵ (۲۰۱۷) در مطالعات خود نشان دادند که ارتباط صنایع‌دستی و هنرمند-صنعت‌گر با پایداری به‌طور عمومی

¹ Adamson, G

² Sennet, 2009

³ Neocraft Conferenc 2009

⁴ Future Making Conference, 2007.

⁵ Zhan et al.

پذیرفته شده و دانش تخصصی صنایع دستی، بومی سازی، اخلاق‌مداری و تداوم سنت را به‌عنوان ویژگی‌های صنایع دستی پایدار شناسایی کرده‌اند (چان و همکاران، ۲۰۱۷: ۳)، در پژوهش دیگری، "چان و والکر" (۲۰۱۸)، ارزش‌های صنایع دستی را در ارتباط با پایداری به دودسته بیرونی و درونی تقسیم کرده‌اند، که در این دسته‌بندی، ارزش‌های زیست‌محیطی و اقتصادی در بخش بیرونی و ارزش‌های اجتماعی، بومی و فردی (ارزش‌های معنوی) در بخش درونی قرار دارند (چان و والکر، ۲۰۱۸: ۵).

در ایران دو مطالعه تخصصی در این موضوع انجام شده است. کریمی (۱۳۹۹) در پژوهش بازتدوین شیوه آموزش صنایع دستی در دوره کارشناسی با رویکرد توسعه پایدار، با توجه به تنوع و گسترش صنایع دستی در ایران و تأثیر آن در توسعه، به مطالعه در خصوص ارتباط صنایع دستی در ایران و توسعه پایدار و چالش‌های آموزش دانشگاهی آن در مسیر دستیابی به الگوی آموزش برای توسعه پایدار پرداخته و نظام فعلی را علی‌رغم استعدادهای و ظرفیت‌های مناسب برای استقبال از الگوی جدید، به دلیل ضعف مدیریت آموزشی و تسلط نظام آموزش انتقالی بر شیوه آموزش در این مسیر نابسامان ارزیابی کرده است. پورمند و همکاران (۱۳۹۹) در مطالعه چالش‌های تلفیق الگوی آموزش برای توسعه پایدار در آموزش عالی صنایع دستی، به آسیب‌شناسی نظام آموزشی فعلی در قبال الگوی آموزش برای توسعه پایدار پرداخته و چهار چالش، سیاست‌گذاری مبتنی بر تخصص‌گرایی، برنامه درسی پوچ، ادراک سخت و آموزش سنتی به‌جای یادگیری به‌عنوان بازدارنده‌های اجرای این تلفیق شناسایی کردند.

آموزش رسمی صنایع دستی در ایران مدرن، تنها در مقطع دانشگاهی به‌عنوان یکی از رشته‌های زیرگروه هنرهای کاربردی صورت می‌گیرد که حدود ۴ دهه از تأسیس آن می‌گذرد (تأسیس رشته: ۱۳۶۲، تصویب سرفصل دروس: ۱۳۶۶) محتوای آموزشی نظری و عملی این رشته برگرفته از هنر- صنعت ایرانی و متعلق به حوزه میراث فرهنگی ملموس و ناملموس^۲ ایرانی است. هدف از تأسیس این رشته، مجهز نمودن افراد متعهد به دانش، تجربه و کارایی عملی در صنایع دستی ایران است که با کمک به احیاء، تقویت و هدایت مطلوب این صنایع و حمایت معنوی و مادی از استادکاران و هنرمندان در جهت استقلال فرهنگی و اقتصادی کشور گام بردارند. در بخش ضرورت و اهمیت رشته آمده که صنایع دستی یکی از زمینه‌ها و امکانات بالقوه‌ای است که می‌بایست مورد توجه بوده، همان‌طور در برنامه‌ریزی اقتصادی و اجتماعی دولت نیز بدان توجه نموده و یا سرمایه‌گذاری بر روی آن را ملحوظ داشته و در جهت نیل به صنایع خودکفا و مفید با حفظ معانی فرهنگی، موضوع مطالعه آموزش و پژوهش واقع گردد (سرفصل دروس مصوب کارشناسی صنایع دستی، ۱۳۶۶). این رشته

¹ Zhan & Walker.

² Tangible & Intangible cultural heritage

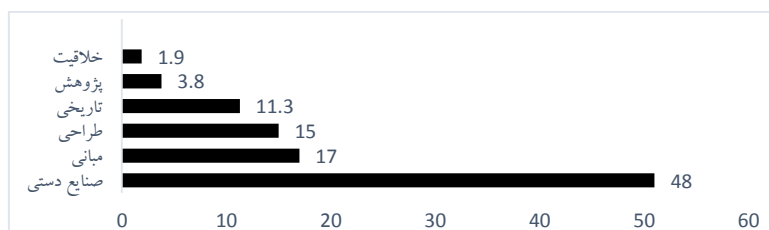
دارای ۱۳۸ واحد است که شامل دروس پایه، اصلی، تخصص و اختیاری است، در این رشته ۹ کارگاه تخصصی وجود دارد که با رویکرد هنرهای فاخر و ملی و فراخور هنرهای رایج در زمان تأسیس رشته انتخاب شده‌اند.

در اجرای آموزش آکادمیک صنایع‌دستی در ایران، تأثیر روش‌های سنتی استاد- شاگردی و اصول اخلاقی و آموزشی کهن غیرقابل‌انکار است. در رشته صنایع‌دستی، استادان نقش بسیار مهمی در یادگیری دانشجویان دارند و آموزش متکی به حضور استادان است، به تعبیر دیگر، استاد در این رشته نقش مرجعیت دارد، همچنین بخش اصلی آموزش در این رشته کارگاهی و از طریق یادگیری تجربی و یادگیری در دنیای واقعی رخ می‌دهد که در نظام آموزشی کهن / سنتی به‌راحتی قابل اجرا بوده و در آموزش آکادمیک به دلیل زمان‌بندی دوره‌های تحصیلی، به یادگیری در محیط بسته کارگاه آموزشی محدود شده است. همچنین در "فتوت‌نامه‌ها"^۱ و "رسائل اخوان الصفاء"^۲ چگونگی طی طریق تعلیم دیدن در این حوزه شرح داده شده و رعایت مسائل اخلاقی و دینی (فردی و اجتماعی) موجب صدور مجوز یادگیری فنون اصلی و تخصصی در هر حرفه‌ای قید شده است. به این معنی که هر فردی با تکیه بر تخصص یا اعلام آمادگی فراگیری اجازه ورود به این حوزه را نداشته است، اما در نظام دانشگاهی این مجوز از طریق گذراندن آزمون ورودی کنکور صادر می‌شود. از دیگر ویژگی‌های این رشته می‌توان به دروس پروژه‌محور و مسئله محور اشاره کرد، دانشجویان این رشته از این طریق می‌توانند تجربیات خوبی در تمرین طرح مسئله، روش‌های حل مسئله، تصمیم‌گیری و مدیریت و مشارکت‌جویی و همین‌طور تمرین مهارت‌های تفکری سطح بالا، از جمله تفکر انتقادی و پرسشگر و نیز، تفکر خلاق برای حل مسئله و روش‌های پژوهش در این حوزه کسب نمایند. در رشته صنایع‌دستی دانشجویان با انواع مهارت‌ها و فنون ساخت و تولید و تزیین به روش‌های کهن و غیر ماشینی و متکی به مهارت فردی آشنا می‌شوند که می‌تواند در تمرین ویژگی‌های فردی (روحی و اخلاقی) ایشان مؤثر باشد و همچنین از این طریق با مواد طبیعی / غیر صنعتی و بومی و خواص آن‌ها آشنا شده و روش‌های فرآوری آن‌ها را، به طرق ساده و غیر ماشینی فراگرفته و در نتیجه با زمین و طبیعت و محیط‌زیست ارتباط بیشتری پیدا می‌کنند. این خصائص، با اهداف و روش‌های آموزش بری توسعه پایدار همسو است و تلفیق توسعه پایدار در آموزش عالی صنایع‌دستی را ضروری و درعین حال سهل می‌نمایاند.

^۱ فتوت‌نامه‌ها، عهدنامه‌هایی بی‌جامانده از اصناف مختلف صنعت‌گران و شامل اصول نظام‌مند صنایع‌های متنوع در تمدن اسلامی است، از جمله فتوت‌نامه سلطانی و الفتوه و آیین جوانمردی (بلخاری، ۱۳۸۸) ۵۱ یا ۵۲ رساله در چهار بخش تدوین شده است، اخوان موضوع آنها را فنون، علم، ظرایف حکمت، مبانی آداب و معانی حقیق مستخرج از کلام صوفیان ذکر می‌کنند. بخش اول، به انواع صناعات پرداخته شده است (بلخاری، ۱۳۸۸).

^۲ ۵۱ یا ۵۲ رساله در چهار بخش تدوین شده است، اخوان موضوع آنها را فنون، علم، ظرایف حکمت، مبانی آداب و معانی حقیق مستخرج از کلام صوفیان ذکر می‌کنند. بخش اول، به انواع صناعات پرداخته شده است (بلخاری، ۱۳۸۸).

مطالعه کریمی (۱۳۹۹) نشان داد که سرفصل دروس صنایع دستی از نظر پراکندگی موضوع (نمودار ۱)، شامل صنایع دستی و هنر سنتی، دروس مبانی پایه، طراحی، دروس تاریخی، دروس پژوهشی و خلاقیت است و موضوع پایداری در ابعاد مختلف چهارگانه در محتوای سرفصل وجود ندارد. در حقیقت، در حال حاضر، سرفصل موجود، آمادگی گام برداشتن به سمت تلفیق توسعه پایدار در آموزش رشته را ندارد (کریمی، ۱۳۹۹)

نمودار ۱- مقایسه آماری موضوع دروس در کارشناسی صنایع دستی (کریمی، ۱۳۹۹)

مبنای نظری این پژوهش بر لزوم کسب صلاحیت‌های لازم پایداری دانش‌آموختگان در رشته‌های تخصصی استوار است و در این راستا، از مدل سگالاس (۲۰۰۹) بهره برده شده است، به این معنی که در یافته‌های حاصل از پژوهش در سه بُعد دانش، توانش و نگرش طبقه‌بندی سگالاس، استخراج و دسته‌بندی می‌شوند تا مشخص شود که هر اقدام کدام یک از ابعاد سه‌گانه را تقویت می‌کند.

روش مطالعه

روش این مطالعه در دسته‌بندی تحقیقات برحسب هدف کاربردی و از نظر دسته‌بندی تحقیقات برحسب نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی است، رویکرد پژوهش کیفی از نوع اکتشافی است. جدول ۲ چارچوب روش‌شناسی این پژوهش را ارائه می‌دهد.

جدول ۲- چارچوب روش‌شناسی پژوهش

ردیف	خلاصه روش پژوهش
۱	هدف پژوهش کاربردی
۲	رویکرد روش‌شناسی کیفی
۲	رویکرد محتوایی اکوسیستمی در آموزش پایدار
۴	روش پژوهش اکتشافی
۵	ابزار گردآوری داده‌ها مستند و کتابخانه‌ای / مصاحبه نیمه‌ساختمند
۶	نمونه‌گیری پژوهش هدفمند، گلوله برفی، تا زمان رسیدن به اشباع نظری
۷	روش تحلیل داده‌ها کدگذاری سه مرحله‌ای و یافتن ارتباط مفهومی بین آن‌ها (مضمونی)
۸	روایی وفاداری به نظرها و گویه‌های خبرگان، (اعضای هیئت‌علمی و پژوهشگران مقطع دکتری که در این حوزه مقاله یا طرح پژوهشی اجرا شده داشتند).
۹	ملاحظات اخلاق حرفه‌ای محرمانه ماندن اطلاعات خبرگان، مشارکت داوطلبانه و ...

طیف مصاحبه‌شوندگان را خبرگان حوزه آموزش صنایع دستی که از پیش‌کسوتان و برنامه‌ریزان اولیه رشته در اوایل دهه ۶۰ گرفته تا مدیران با سابقه گروه‌ها و همین‌طور استادان تخصصی رشته و سایر رشته‌های هنر که از ابتدا در امر آموزش رشته به‌صورت جدی و تأثیرگذار در دروس ارائه‌شده مشارکت آموزشی و اجرایی و پژوهشی داشته‌اند، بعلاوه نسل دوم و سوم استادان که وضعیت و شرایط امروزی آگاهند و همچنین، پژوهشگران آموزش عالی و توسعه پایدار و آموزش برای توسعه پایدار به‌صورت هدفمند، دربر گرفته است. جدول ۳ جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان را ارائه می‌دهد. پرسشنامه محقق ساخته شامل سؤالاتی در مورد چگونگی کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان بوده و به روش مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان مطرح شد، پس از مصاحبه متن‌ها پیاده شده و به روش تحلیل مضمون در سه مرحله کدگذاری شد.

جدول ۳- ویژگی جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

فراوانی						متغیر
مجموع		آموزش		هنر		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰۰	۳۰	۳۰	۶	۸۰	۲۴	جنس
۸۰	۲۴	۵۰	۳	۸۶	۲۱	
۲۰	۶	۵۰	۳	۱۰۴	۳	مرد زن
۶۰	۴	---	---	۸۴	۴	سن
۳۶٫۷	۱۱	---	---	۳۵٫۸	۱۱	
۳۰	۹	۳۴٫۳	۴	۳۳٫۳	۸	
۳۶٫۶	۸	۶۶٫۷	۳	۱۴٫۵	۳	
۷۰	۲۱	۸۴٫۳	۵	۶۶٫۷	۱۶	مدرک
۱۰	۳	۱۶٫۷	۱	۸٫۳۳	۲	
۲۰	۶	---	---	---	۶	
۳٫۳۳	۱	---	---	۳٫۳	۱	مرتبه علمی
۳۱٫۰۴	۹	---	---	۳۷٫۵	۹	
۳۳٫۸۴	۱۳	۱۰۰	۵	۳۳٫۳	۸	
۳۰٫۷۰	۶	---	---	۲۵	۶	
۳۰	۹	---	---	۳۷٫۶	۹	سابقه خدمت
۱۳٫۳	۴	---	---	۱۶٫۶	۴	
۴۰	۱۲	۱۰۰	۵	۲۰٫۸	۵	
۱۶٫۷	۵	---	---	۲۵	۶	
۳۶٫۷	۱۳	---	---	۵۸٫۳	۱۳	یراکندگی رشته ^۱
۳۳٫۳	۱۰	---	---	۳۱٫۷	۱۰	
۲۰	۶	۱۰۰	۶	---	---	
۶۳٫۳۳	۱۹	۳۳٫۳۳	۴	۶۲٫۵	۱۵	نوع خدمات
۲۰	۶	۳۳٫۳۳	۴	۱٫۲۵	۲	
۸۳٫۳۳	۲۵	۵۰	۳	۸۷٫۵	۲۱	

یافته‌های پژوهش

نتیجه مطالعه، شامل ۱۳۱۶ مضمون پایه، ۲ دسته مضمون‌های فراگیر و ۸ مضمون محوری است. مضمون فراگیر اول (بازآفرینی محتوای سواد پایداری در صنایع‌دستی)، شامل سه مضمون محوری و مضمون فراگیر دوم (اقدامات اجرایی- آموزشی)، شامل ۵ مضمون محوری است. دو مضمون محوری در این بخش شامل ۱۳ مؤلفه دیگر می‌باشند که باید در تبیین صلاحیت‌های پایداری موردتوجه قرار گیرند که در مجموع ۲۱ مضمون محوری ذیل مضمون فراگیر دوم شناسایی شده‌اند. جدول ۴ روند کدگذاری سه مرحله‌ای تحلیل مضمون را ارائه می‌دهد.

جدول ۴- روند کدگذاری اقدامات ساختاری در نظام آموزش کارشناسی صنایع‌دستی باهدف کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان

مضمین پایه	مضمین محوری	مضمین فراگیر
مفاهیم هنر و صنایع‌دستی، اولویت امر پیشین (هنر) بر امر پسین (صنایع‌دستی)، مسئله امروز صنایع‌دستی، جایگاه صنایع‌دستی، نقش صنایع‌دستی در پایداری، صنایع‌دستی معاصر، تکنولوژی و صنایع‌دستی، صنایع‌دستی یک هنر کاربردی، هنر-صنعت، هنرهای زیبا، هنر اسلامی، هنر مقدس، هنر دینی، حفظ اصالت- محصول اصیل- حفظ محتوای هنر سنتی- حفظ محتوای هویتی - خلاقیت و حفظ اصالت- حضور ملی در جهان -اصالت ملی‌گرایی- اصالت فرهنگی- بازشناسی سنت ایرانی - اسلامی، اصالت صنایع‌دستی- ارزش افزوده اصالت- اصالت بومی- شناخت هویت، اصالت و معاصر سازی	بازخوانی مبانی نظری و عملی صنایع‌دستی و توسعه پایدار	بازآفرینی محتوای سواد پایداری در صنایع‌دستی
آموزش آکادمیک صنایع‌دستی، آموزش استادشاگردی، آموزش سنتی، ترجیح آموزش سنتی، کارآمدی آموزش سنتی، ناکارآمدی آموزش، کارآمدی آموزش استادشاگردی، آموزش کارگاهی، آموزش عملی، آموزش حرفه‌ای، آموزش مهارتی، آموزش توأم با خلاقیت، آموزش رسمی صنایع‌دستی، آموزش خصوصی، آموزش پروژه محور، آموزش حل مسئله، تربیت کارآفرین در صنایع‌دستی، تربیت مدیر در صنایع‌دستی، آموزش تلفیقی، استادان سنت‌گرا، استادان عملی، استادان دانشگاهی، استادان دست‌چندم، استادان دست‌اول، مراحل آموزش سنتی، کسب مجوز استادکار حرفه‌ای، محدودیت زمان در آموزش فعلی، توانمندمحوری دانشجو، انگیزه دانشجو. بازگشت به آموزش سنتی، راهکارهای سنتی در آموزش. ضرورت پایداری در صنایع‌دستی، نقش صنایع‌دستی در پایداری، توسعه پایدار و صنایع‌دستی، روش‌های پایدار در صنایع‌دستی، تشابه مؤلفه‌ها، ارجاع به متون قدیم، همسو بودن روش‌ها،	بازخوانی اصول و روش‌های آموزش صنایع‌دستی و آموزش برای توسعه پایدار	

	<p>تدوین منشور اخلاق پایداری در صنایع دستی</p>	<p>عیار اهلیت، جایگاه هنرمند نزد خدا، احترام به طبیعت، طی طریق. احترام به انسان. رخصت دهی پیر طریق، معیار اخلاقی، پیشرفت اخلاقی، پایبندی به اعتقادات، مسئولیت‌پذیری انسان در برابر موهبت‌های خدا. کار به‌عنوان وظیفه الهی، رعایت عدالت و انصاف، اصول اخوان‌الصفاء، محتوای فتوت نامه‌ها، آرای فتیان، آموزش مرحله‌ای، مراحل اخلاقی آموزش سنتی، احترام به پیران، احترام به گذشتگان، صبوری در یادگیری، گزینش هنرآموز، توصیه‌های اخلاقی، الزامات اخلاقی، پایبندی به اصول، انگیزه، فردیت دانشجو، استعداد و توانایی شخصی دانشجو، معیار مجوز ورود، هم‌اندیشی استادکاران و آکادمیسین‌ها، گزینش دانشجو، پتانسیل دانشجو، خودانگیختگی دانشجو، امکانات دانشجو.</p>
	<p>توانمندسازی استادان</p>	<p>باورهای استاد- مهارت حرفه‌ای- اعتقادات- اقدام پژوهشی توسط استاد- هوش پژوهش استاد- هدایت‌گری- تسهیلگری- اخلاق استاد- دانش و آگاهی- معیار گزینش استاد- طرز تفکر استاد- تفکر اعتقادی- خلاق بودن استاد- مهارت انتقال- احترام به هستی- شکر گذاری- احترام به کرامت انسانی- احترام به طبیعت- گسترش افق دید استاد- گسترش دانش استاد- مدیریت ارتباط دانشجو و استاد- شناخت جهان جدید- طرح پرسش‌های خلاقانه- برقراری تعامل و یادگیری بین استاد و دانشجو و بیرون از دانشگاه- برخورد خلاقانه با توسعه پایدار- آزادی عمل استاد- آزاد گذاری دانشجو- زمینه ایجاد تنوع .... - زمینه وسعت دید- صورت‌پذیری خلاق با مشاهده و دیدن- نقد گذشتگان - توانایی استاد- مهارت استاد- علم و دانش استاد- تربیت دانش‌محور استاد- غرب‌گرایی آموزشی- استاد و مشکل‌دار- آگاهی استادان و معلمان دگراندیش- ترکیب معلمان سنتی و آکادمیک- درگیری استادان- گسترش یاددهی استادان- برقراری عدالت بین سلی توسط آموزش- استفاده استادان از تجارب یکدیگر- شناسایی مشکلات- تدریس- ارتقاء تعاملات در آموزش- گفت‌و شنود تجربیات استادت- تعاملات حرفه‌ای استادان- استاد خلاق- استاد مسئله محور- استاد مرتبط با دنیای واقعی- شخصیت استاد- استاد تجربی- استاد آکادمیک- عدم مرجعیت استاد- تعامل استاد در یادگیری دوطرفه.</p>
<p>اقدامات اجرایی - آموزشی</p>	<p>بازنگری محتوایی و اجرایی برنامه درسی</p>	<p>روزآمدی: معاصر سازی فرهنگ- معاصر سازی تکنولوژی- آینده نگری- تغییر نگاه هویتی- تحول هویت- آموزش به‌روز شود- شرایط امروزی صنایع دستی- آموزش فعلی غیر مؤثر- تجربه‌های امروزی- آموزش صنایع دستی پایدار در دانشگاه‌های جهان- تکنولوژی معاصر- تکنولوژی مرتبط به صنایع دستی- برخورد با تکنولوژی- ظرفیت‌های تکنولوژی در صنایع دستی- محدودیت‌های تکنولوژی معاصر- شناخت جهان جدید- تلفیق سنت و مدرنیته- صنایع دستی معاصر- دهکده جهانی- نیاز جهان جدید- علم به‌روز شدن- به‌روز کردن صنایع دستی- دنیای درون- روشمندی برتر از تخصص گرایی- به‌روز شدن روش‌ها- دنیای امروز- مسائل رفتاری امروز- مواد اولیه معاصر- طراحی معاصر- دیزاین معاصر. روزآمدی دانش نظری: دانش‌پذیری، جلو بردن علم، تحول دانش‌بنیاد، دانش شناختی، دانش تحلیلی، جلو بردن علم در صنایع دستی، شناخت علمی صنایع دستی، مواد نو ترکیب، دانش زیباشناسی، زیباشناسی سنتی، زیباشناسی مدرن، دسته‌بندی دانش در صنایع دستی، دانش موضوعی در صنایع دستی، شیوه‌های تحلیل دانش. دانش نظری، دانش علمی، خواص مواد، دانش محیط، اقلیم‌شناسی، جغرافیا، حکمت، دانش کهن، دانش سنتی، دانش بومی. فرهنگ: دیالوگ فرهنگی، تنوری‌های مولتی‌کالچر، پازل فرهنگی، نقش فرهنگی صنایع دستی، نظام به‌هم‌پیوسته جامعه و فرهنگ، نمود فرهنگی، قابلیت انتقال فرهنگ، صنایع دستی فرهنگی.</p>

		<p>محتوای اقتصادی: سودآوری شخصی- محتوای اقتصادی- کارآفرینی- معیشت- بازار جهانی- رقبای جهانی- اشتغالزایی- واحد درسی کارآفرینی- روش های کسب و کار- سبک کسب و کار- صنایع دستی مقصد- اقتصاد صنایع دستی- اقتصاد پایدار در صنایع دستی- سود عمومی- بهره برداری جهانی- معیشت صنایع دستی- شناخت دانش روز اقتصاد- بومی سازی اقتصادی- منابع اقتصاد بومی- نیاز بازار- سلیقه بازار- مخاطب.</p> <p>محتوای زیست محیطی: سواد زیست محیطی، مواد نو ترکیب، مواد تجزیه پذیر و تجزیه ناپذیر، محاسبه میزان مصرف انرژی، روش های کم مصرف، روش های دستی و ساده تولید، مواد بومی، ویژگی های زیست محیطی تولید سنتی، محصولات محیط دوست، تعاملات محیط دوست، پایداری محصول، محصولات پایدار، پژوهش در محیط زیست، پژوهش تابع اثر محوری، پژوهش ضرورت پایداری، پژوهش علمی، پژوهش در پایداری.</p> <p>محتوای خلاقیت: مفاهیم عام خلاقیت، مفاهیم خاص خلاقیت، مفاهیم مدرن و سنتی خلاقیت، پرورش خلاقیت، اثر مبدعانه - شناسایی موانع خلاقیت در صنایع دستی - راه حل های جدید - آزادی تجربه - تداوم سنت ها در خلاقیت - منطق تحول صنایع دستی - شناخت هنرمندان بزرگ - مبانی خلاقیت در صنایع دستی - تحلیل آثار هنری - روش برخورد با موضوع صنایع دستی - حدود خلاقیت - مطالعه تاریخ هنر - تاریخ صنایع دستی - منطق شکل گیری طراحی در هنر صنایع دستی - در آوردن الگوریتم - ذهن نقاد - ذهن خلاق - مفاهیم خاص و عام خلاقیت - قانون به عنوان بازدارنده خلاقیت - قواعد صنایع دستی ناقص خلاقیت - ساخت کاربرد جدید - نبود خلاقیت نقض هنر - خلاقیت در مواد کاربرد جدید - خلاقیت در استفاده از تکنولوژی معاصر - قواعد - مشاهده آثار خلاقانه در گذشته و امروز - سیر تحول خلاقیت - زندگی نامه هنرمندان خلاق - برنامه درسی و روزانه - ضرورت خلاقیت در آموزش - دانش پایگی خلاقیت - هویت مندی خلاقیت - خلاقیت وابسته به محتوای سنتی - خلاقیت پس از مشق - مشق اولیه - خلاقیت اندیشمندانه - شیفت محتوا به سمت خلاقیت - زمان و مکان بروز خلاقیت.</p> <p>محتوای دیزاین یا طراحی تولید: طراحی پایدار، مؤلفه های پایداری، دیزاین نوعی برخورد، طراحی، واحد طراحی، آموزش طراحی، طراحی محصولات فرهنگی، طراحی محصولات اقتصادی، ضرورت طراحی، تفکر طراحی، شیوه های طراحی، دیزاین در مفهوم مدیریت، دیزاین هنری، سبک های طراحی کاربردی جهان، مخاطب شناسی، سلیقه مخاطب، جایگاه اجتماعی مخاطب، طراحی تولید، طراحی دیجیتال.</p>
<p>تغییر روش آموزش استاد محور به یادگیری پروژه ای و مسئله محور</p>		<p>یادگیری مشارکی - یادگیری گروهی - یادگیری مادام العمر - تجربه گرایی - یادگیری تجربی - یادگیری در دنیای واقعی - یادگیری دوطرفه - یادگیری دانش و مهارت - مهارت آموزی - یادگیری مستمر - یاددهی - یادگیری - فرهنگ یادگیری - به روز رسانی مهارت یادگیری - تجربه باز - آموزشی در دنیای واقعی - تجربه گری در کارگاه - حرکت به سوی یادگیری مادام العمر - ضرورت یادگیری مادام العمر - پداگوژی - یادگیری خانوادگی - یادگیری سنتی - یادگیری پداگوژیک -</p>

<p>تأکید بر مهارت‌های ضروری پایداری</p>	<p>توانایی تصمیم‌گیری، توانایی مسئولیت‌پذیری، درک شهروندی، شناخت اجتماعی، قابلیت یاددهی- یادگیری، قابلیت مدیریت، دانش عمومی، پذیرش توانایی‌های فردی، توانایی تفکر انتقادی، توانایی خلاقیت، توانایی تعامل، توانایی تحول مدیریت پایدار صنایع‌دستی - مدیریت هنری - ذوق و سلیقه مدیر- توانایی تغییر شیوه تفکر- پرورش شیوه تفکر- ذهن نقاد- اهمیت وجه تفکری- اولویت تفکر- مهارت- ... - اجازه تفکر- دانشجو خود بنیاد- تفکر در صنایع‌دستی- پیشینه تفکر- روش تفکر- دانشگاه بر اساس تفکر- تحول زایی دانشگاه- نازایی اندیشه دانشگاهی- تفکر حقوق- ضرورت تفکر انتقادی- دگراندیشی.</p> <p>مدیریت- کارگردان هنری- تسلط بر همه جوانب هنری- خلاقیت مدیر هنری- آگاهی و دانش مدیر- ایده‌پردازی مدیر هنری- مدیران توانمند- مدیر تعامل محیط‌زیست- برنامه‌نویس- مدیریت صنایع‌دستی- عوامل دخیل در مدیریت- فراگیری مدیریت- مدیریت علمی- مدیریت غیراحساسی- پتانسیل آموزشی مدیریت- مدیریت فرمولاسیون- مدیریت مشارکتی</p> <p>لرزم تفکر طراحی، تفکر انتقادی زمینه‌ساز توسعه، ذهن پرسشگر در مقابل ذهن پاسخ محور، سرکوب نقد و انتقاد، نیاز به تفکر انتقادی، ضرورت تفکر خلاق، پاسخ‌گویی به نیازهای موجود، بهسازی پرورش تفکر خلاق، زمینه اجتماعی برای سرکوب خلاقیت، اهمیت بیش‌ازحد بر بعد حفاظتی و سنتی صنایع‌دستی (تقدس گرایی)، عدم نیاز به تغییر در سنت، دوری از تقلید اجباری، آموزش کارشناسی دور از تفکر، اتفاقات موردی و غیر سیستمی، گذشته تاریخی بازدارنده پیشرفت، بن‌بست فکری در صنایع‌دستی، نبود استقلال فکری، زوال اندیشه، تکنیک گرایی، لزوم پرورش مهارت‌های تفکری، تفکر انتقادی زمینه‌ساز توسعه پایدار، مهارت‌های تفکری ضرورت آموزش آکادمیک، ضرورت تفکر انتقادی برای بروز تفکر خلاق، فرآیند نظام‌مند صنایع‌دستی، تفکر نظام‌مند، تفکر سیستمی لزوم آینده‌نگری، سیستمیک بودن مفاهیم صنایع‌دستی، ارتباط تمام عناصر مؤثر، بعد اجتماعی صنایع‌دستی، بعد اقتصادی صنایع‌دستی، نهادینه شدن تفکر سیستمی، تأثیرپذیری از اجتماع، نوآوری موفق، وجود زمینه اجتماعی برای تفکر،</p>
<p>برقراری تعاملات برون دانشگاهی</p>	<p>تعامل‌پذیری صنایع‌دستی با جامعه، جامعه‌پذیری، ارتباط صنایع‌دستی با بازار و صنعت و دانشگاه‌ها و سایر رشته‌ها، تعامل‌پذیری با قداما و استادکاران، تعامل‌پذیری با خانواده، تعامل‌پذیری با جهان.</p>

مضمون فراگیر بازآفرینی محتوای پایداری پیش‌نیاز مضمون فراگیر اقدامات اجرایی- آموزشی است، به این معنا که تا بازخوانی مبانی نظری و عملی صنایع‌دستی و توسعه پایدار و آموزش سنتی و الگوی آموزش برای توسعه پایدار مورد مطالعه قرار نگیرد و ارتباط رشته با توسعه پایدار کشف نگردد، انجام اقدامات نتیجه‌بخش نخواهد بود. پس‌ازاین مرحله، اقدامات اجرایی- آموزشی که شامل ۵ مضمون محوری است شناسایی شده است، نوع ارتباط بین مضمون‌های فراگیر و محوری در شبکه مضامین (نمودار ۲) به‌طور دقیق نمایش داده شده است.

نمودار ۲- شبکه مضامین استخراج شده از تحلیل مضمونی صلاحیت‌های پایداری در کارشناسی صنایع دستی

• **مضمون فراگیر بازآفرینی محتوای سواد پایداری در صنایع دستی:**

خبرگان با ذکر این نکته که مبانی نظری و عملی آموزش صنایع دستی برگرفته از فرهنگ ایرانی بوده و شامل دستورات و موازینی است که همسو با اصول توسعه پایدار است، اذعان داشتند که بخش بزرگی از این موارد در گذشت زمان و در الگوی نظام آموزشی جدید قابل اعمال نبوده و به تدریج محو شده، بنابراین ضروری است که منابع نظری با محوریت توسعه پایدار بازخوانی گردد، همچنین فتوت‌نامه‌ها و رسائلی در خصوص آموزش صنایع دستی وجود دارد که از محتوای آن‌ها می‌توان اصول موردنظر آموزش برای توسعه پایدار را کشف کرد، از این رو مطالعه این منابع با رویکرد جدید الزامی است و قبل از هر اقدامی باید به آن پرداخت تا با استخراج مفاهیم و محتوای مرتبط، محتوای سواد پایداری را گردآوری و تدوین کرد، محتوای سواد پایداری بُعد دانشی صلاحیت پایداری را تشکیل می‌دهد.

این هدف از دو طریق قابل دستیابی است، که در دو مضمون محوری دسته‌بندی شده است، اول مقایسه و تطبیق مبانی نظری و عملی صنایع دستی با مبانی توسعه پایدار و دوم مقایسه و تطبیق روش‌های آموزش سنتی و مدرن صنایع دستی با اصول و روش‌های الگوهای متنوع آموزش برای توسعه پایدار.

✓ **بازخوانی مبانی نظری و عملی صنایع دستی و توسعه پایدار**

به نظر خبرگان، اهداف و روش‌های اجرایی دو حوزه صنایع دستی و توسعه پایدار دارای اشتراکاتی است که باید در مطالعه تطبیقی کشف و استخراج شود، خبرگان معتقدند مبانی نظری و عملی صنایع دستی، با اصول و مؤلفه‌های گفتمان توسعه پایدار در مواردی از جمله، اصالت فرهنگی و هویت، مبانی اخلاقی، حس احترام و شکرگذاری به طبیعت به‌عنوان نعمت‌های الهی، که باید از آن‌ها نگهداری و حفاظت شود، وجود دارد، اما تابه‌حال با این رویکرد مورد واکاوی و تحلیل قرار نگرفته است، در نتیجه بازخوانی با رویکرد توسعه پایدار، محتوای اولیه برای بازنگری برنامه و محتوای درسی موجود، فراهم می‌شود. به ایده خبرگان، مدیریت این جریان به عهده دانشگاه است که متولی رشد دانش و نظریه‌های علمی در همه رشته‌هاست.

✓ بازخوانی روش‌های آموزش سنتی و مدرن صنایع‌دستی و برنامه آموزش برای توسعه پایدار

آموزش همواره در دوره‌های پیشامدرن و مدرن و معاصر تابع فلسفه‌های نظری معاصر خود است. خبرگان حوزه آموزش صنایع‌دستی اعتقاد داشتند که آموزش صنایع‌دستی در حال حاضر از یک مدل یا الگوی خاص حرفه‌ای تربیتی و آموزشی تبعیت نمی‌کند و در اغلب موارد به روش‌های شخصی استادان و با تکیه بر تخصص فنی و هنری ایشان انجام می‌شود، از طرفی آموزش هنر در دنیا تابع اصول آموزشی و تربیتی متنوعی است، و ساختارهای علمی جهت بازدهی و اثربخشی بیشتر در این راستا ارائه شده که باید در حوزه نظری موردتوجه قرار گیرد و آموزش صنایع‌دستی را تحت تأثیر آن برنامه‌ریزی نمود. برنامه آموزش برای توسعه پایدار نیز مؤلفه‌های مؤثری در جهت اجرا و اثربخشی بیشتر به فراخور موقعیت و نوع موضوع ارائه شده است که باید مرور شود، از این رو بازخوانی مبانی صنایع‌دستی و روش‌های تجربه شده آموزش این رشته و نیز اصول آموزش برای توسعه پایدار، استخراج اشتراکات و همسویی‌ها پیش از هر فرایندی ضروری به نظر رسیده و پیشنهاد می‌شود.

✓ تدوین منشور اخلاق پایداری در صنایع‌دستی

این مضمون اشاره دارد به مواردی از جمله، مسئولیت‌پذیری نسبت به طبیعت و هم‌نوع، رعایت احترام به دیگران، فرهنگ گذشته و آینده و محیط، به نظر می‌رسد موارد اخلاقی از این دست در متون فتوت‌نامه‌های بجا مانده از گذشته در فرهنگ و تمدن ایرانی در حوزه صنوف مختلف موجود است. بازخوانی و احیاء محتوای اخلاقی^۱ سنتی با رویکرد اخلاق پایداری از نظر خبرگان امری ضروری است، به ایده ایشان، بسیاری از موارد مطرح شده در محتوای اخلاق پایداری، از جمله اصول اخلاقی الزامی در آموزش در هر صنفی از صنعتگران بوده و برای استادان و شاگردان به‌طور جداگانه تدوین شده بوده است. با توجه به اینکه در محتوای نظری و عملی آموزش مدرن صنایع‌دستی در دانشگاه، مستندی از این دست موجود نیست، ضرورت تدوین منشور اخلاقی پیش از اجرای هر اقدامی در دستیابی به نتایج مثبت در مسیر کسب صلاحیت‌های پایداری پیشنهاد شده است. این منشور در نحوه پیش و نگرش دانشجویان مؤثر خواهد بود.

^۱ این محتوا، تحت عنوان **اخلاق حرفه‌ای در رشته پزشکی** وجود دارد، در نسخ و متون قدیمی، از جمله مجلدات اخوان‌الصفاء، در این حوزه مطالب فراوانی وجود دارد که می‌تواند به عنوان ماخذ و منبع برای گردآوری و تدوین این محتوا مورد استناد قرار گیرد.

• **مضمون فراگیر اقدامات اجرایی- آموزشی:**

از نظر خبرگان، انجام یکسری اقدامات برای دستیابی به الگوی آموزش برای توسعه پایدار در آموزش عالی صنایع دستی ضروری به نظر می‌رسد. این اقدامات به صورت مضمون فراگیر اقدامات اجرایی- آموزشی، اعلام شده و شامل ۵ (پنج) مضمون محوری زیر است:

✓ **توانمندسازی استادان:** با توجه به نقش تأثیرگذار استادان در آموزش صنایع دستی، بخصوص موضوعات عملی و نیز اهمیت عملکرد استادان در ارائه آموزش برای توسعه پایدار، باید جهت بازآموزی و اطلاع‌رسانی در مورد مفهوم توسعه پایدار، آموزش برای توسعه پایدار و ارتباط صنایع دستی با این گفتمان، برنامه‌ریزی کرد تا استادان توانمند و با صلاحیت‌های لازم در این حوزه تربیت شده و آموزش را به دست گیرند.

✓ **بازنگری برنامه درسی:** بر اساس محتوای سواد پایداری در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی در صنایع دستی، یک یافته مهم در این پژوهش است، خبرگان بر عدم روزآمدی برنامه درسی فعلی که در عصر توسعه پایدار منسوخ شده و ظرفیت‌های ویژه آن در آموزش برای توسعه پایدار شناسایی نشده است، اشاره داشتند و بازنگری برنامه درسی در هر دو بخش نظری و عملی را با رویکرد توسعه پایدار امری ضروری تشخیص دادند. همان‌طور که در شبکه مضامین دیده می‌شود، این بازنگری تنها به بازآفرینی محتوا در چهارجانبه محیط‌زیست و فرهنگ، اجتماع و اقتصاد پایدار محدود نمی‌شود و باید روزآمدی و معاصرسازی مفاهیم و فنون در نظر گرفته شود، همچنین توجه به دروس خلاقیت و طراحی (دیزاین) که از جمله ظرفیت‌های ذاتی رشته برای همسویی با اهداف توسعه پایدار است مورد تأکید قرار گیرد. بازنگری محتوای درسی نیز در جهت ارتقاء و روزآمدی دانش پایداری دانش‌آموختگان به عنوان اولین بُعد از ابعاد صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان الزامی است.

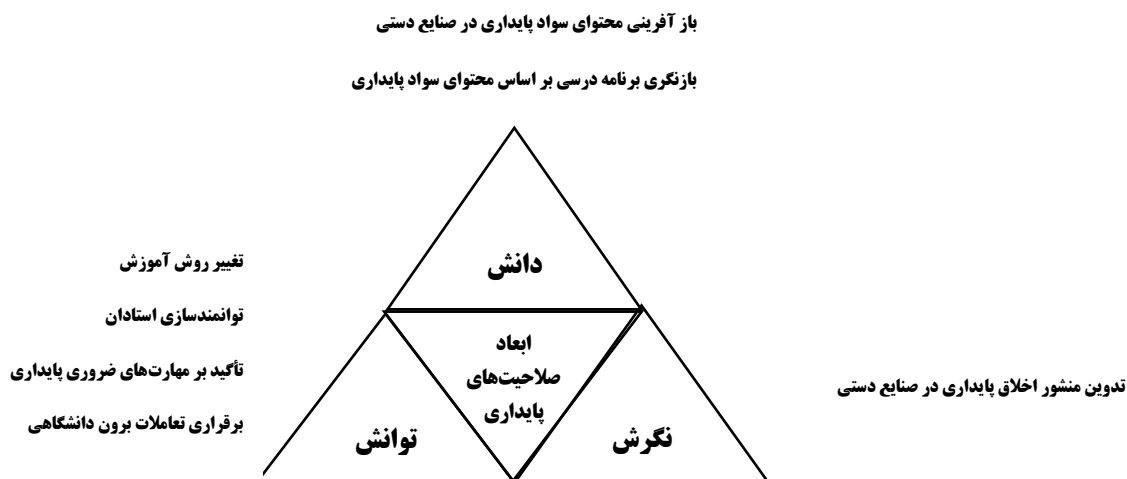
✓ **تغییر روش آموزش استاد محور به روش‌های نوین یاددهی- یادگیری:** در داده‌های به دست آمده از ایده‌های خبرگان، مشخص شد که روش استادمحوری به این معنا که به استاد مقام مرجعیت می‌بخشد بهتر است به روش‌های یادگیری پروژه‌ای و مسئله محور تغییر رویه دهد، در روش‌های نوین یادگیری استادان، تنها نقش هدایت‌گر داشته و دانشجویان مسئولیت اصلی یادگیری را به عهده دارند. در واقع در این روش بخشی از فرایند آموزش توسط دانشجو تکمیل می‌گردد و این امر از جمله توانایی‌های لازم برای کسب صلاحیت‌های پایداری است.

✓

✓ **تأکید بر مهارت‌های الزامی پایداری:** این مهارت‌ها یا توانایی‌ها در زمره توانایی‌های مورد انتظار در طبقه‌بندی صلاحیت‌های پایداری نیز شناسایی شده است. مهارت‌های اجتماعی و فردی که افراد یک جامعه در گفتمان توسعه پایدار باید به آن‌ها تسلط پیدا کنند، شامل مواردی از جمله تسلط بر مهارت‌های تفکری سطح بالا (تفکر خلاق، تفکر انتقادی و تفکر سیستمی)، مهارت‌های پژوهشی، قدرت تصمیم‌گیری در بحران، مسئولیت‌پذیری، مشارکت‌جویی و مدیریت به نفع پایداری است، این مهارت‌ها باید به دانشجویان آموزش داده شود، خبرگان اغلب بر ضرورت بر یادگیری این نوع مهارت توسط دانشجویان تأکید داشتند تا از این طریق دانشجویانی با توانمندی تلفیق دانش در عمل تربیت شوند.

✓ **برقراری تعاملات برون دانشگاهی مرتبط:** صنایع دستی یک پدیده چندوجهی است و در فرهنگ، اقتصاد و تولید صنعتی مؤثر است، صنایع دستی باید با هرکدام از این حوزه‌ها مرتبط باشد، خبرگان به تعامل دانشگاه با حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی و تولید در بازار معتقد بوده و لزوم احیاء صنایع دستی را در گردش اقتصادی البته با کنترل الزامات پایداری می‌دانند. تعاملات برون دانشگاهی و مشارکت‌جویی با فعالیت‌های سایر دانشگاه‌های داخلی و خارجی و مؤسسات نهادهای مرتبط، کنفرانس‌ها و همایش‌های داخلی و خارجی در حوزه‌های مرتبط مختلف، موجبات گسترش فرهنگ توسعه پایدار در جوامع مرتبط و آشنا به موضوع می‌گردد و مخاطبان و استفاده‌گران از صنایع دستی، سازندگان، فروشندگان و تبلیغ‌کنندگان و طراحان این حوزه، در سازمان‌ها و نهادهای دیگر و تشکیلات اجتماعی و فرهنگی را متوجه اهمیت و ابعاد پایداری می‌گرداند.

شکل ۳ دسته‌بندی مؤلفه‌های به‌دست‌آمده را بر اساس طبقه‌بندی سگالاس ارائه می‌دهد، این معنی که انجام هر اقدامی که ذیل هر بُعد قرار گرفته، بر آن بُعد، مؤثر است، به‌عنوان نمونه، بازآفرینی محتوای سواد پایداری در صنایع دستی و بازنگری برنامه درسی بُعد دانش را تقویت می‌کند، تدوین منشور اخلاق پایداری در صنایع دستی و اجرای آن، موجب تقویت بینش دانش‌آموختگان در موضوعات تخصصی رشته با رویکرد پایداری گردیده و تصمیم‌گیری بر اساس پایداری را تسهیل و در پی آن تغییر روش آموزش، توانمندسازی استادان، تأکید بر مهارت‌های ضروری پایداری و برقراری تعاملات برون دانشگاهی نیز، توانایی فراگیران را پس از طی دوره ارتقاء می‌بخشد. در این مدل ارائه‌شده، در حقیقت رابطه و تأثیر اقدامات بر ابعاد موردبررسی قرار گرفته است.

شکل ۳- مؤلفه‌های استخراج شده بر اساس طبقه‌بندی سگالاس

برای پاسخ به سؤال اصلی پژوهش که تبیین تغییر در ساختار آموزشی رشته بوده است، دسته‌بندی دیگری از مضمون‌های کشف شده پژوهش به تفکیک ابعاد سه‌گانه صلاحیت‌های پایداری و سطوح اجرایی اقدام در جدول ۵ ارائه شده است. همانطور که نشان داده شده، سطوح اجرایی اقدامات از مدیران آموزش عالی تا استادان و دانشجویان را دربر می‌گیرد، به این معنی که برای کسب موفقیت در اجرای برنامه و رسیدن به اهداف آموزش برای توسعه پایدار، مشارکت سطوح کلان مدیریتی و ذینفعان (استاد و دانشجو) به‌طور منسجم ضروری است، زیرا فرایند آموزش و یادگیری به همه عوامل مؤثر در آموزش - یاد دهنده، یادگیرنده و محتوای آموزش و برنامه‌ریزی آموزشی - مرتبط است.

جدول ۵- فهرست اقدامات در جهت کسب صلاحیت‌های پایداری در رشته صنایع‌دستی به تفکیک سطوح اجرایی

سطح اجرایی اقدام	بُعد صلاحیت	اقدام
پژوهشگران حوزه صنایع‌دستی و توسعه پایدار مؤلفان کتب متخصصان برنامه درسی آموزش عالی	دانش	بازآفرینی محتوای نظری آموزش با رویکرد توسعه پایدار
		بازنگری سرفصل دروس با تأکید بر سواد پایداری
مدیریت آموزش عالی	توانش	تغییر نظام آموزشی به یادگیری
مدیریت آموزش عالی، برنامه درسی		تأکید بر مهارت‌های الزامی پایداری
مدیریت آموزش عالی		توانمندسازی استادان
مدیران دولتی		تعامل برون دانشگاهی
مدیران آموزش عالی برنامه‌ریزان رشته اعضای شورای راهبردی رشته		
استادان		بازآفرینی محتوای عملی آموزش
استادان		یادگیری روش‌های نوین و مؤثر آموزش
پژوهشگران حوزه صنایع‌دستی، توسعه پایدار، اعضای هیئت‌علمی و استادکاران عملی حوزه صنایع‌دستی	بیش	تدوین منشور اخلاق پایداری

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه باهدف، شناسایی تغییرات و الزامات اساسی در ساختار آموزش عالی صنایع‌دستی باهدف کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان مطابق الگوی سگلاس (۲۰۰۹) انجام و یافته‌های پژوهش در قالب دو مضمون فراگیر دسته‌بندی شد. مضمون فراگیر اول، به نام بازآفرینی محتوای سواد پایداری در صنایع‌دستی، یک اقدام پژوهشی در حوزه نظری است و مضمون فراگیر به نام اقدامات اجرایی - آموزشی شامل یکسری اقدام ضروری است که برای کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان ضروری پیشنهاد شد. یافته‌های به‌دست‌آمده در این تحقیق با بسیاری از نتایج تحقیقات دیگر پژوهشگران در سه حوزه مدیریت آموزش عالی، آموزش عالی و توسعه پایدار و نیز مباحث صنایع‌دستی و توسعه پایدار که تا به حال در جهان انجام شده، منطبق است. مضمون‌های به‌دست‌آمده موجب تقویت و ارتقاء توانمندی دانش‌آموختگان در هر یک از ابعاد سه‌گانه سگلاس می‌گردد.

بعد دانش: در این بُعد مضمون محوری "مقایسه و تطبیق مبانی نظری و عملی صنایع‌دستی با مبانی نظری و فلسفه توسعه پایدار" و همچنین "مقایسه و تطبیق اصول و روش‌های آموزش (سنتی و آکادمیک) صنایع‌دستی با اصول و روش‌های ایده آموزش برای توسعه پایدار" که ذیل مضمون فراگیر بازآفرینی محتوای سواد پایداری صنایع‌دستی قرار دارد، جای گرفته است، علاوه بر آن مضمون محوری "بازنگری سرفصل و محتوای دروس" رشته با رویکرد توسعه پایدار ذیل مضمون اقدامات اجرایی- آموزشی، یکی دیگر از مؤلفه‌هایی است که در تقویت بُعد دانش صلاحیت‌های پایداری مؤثر است. این سه مضمون در جهت کشف ارتباط حوزه‌های علوم و فنون تخصصی با توسعه پایدار و آگاه‌سازی و اطلاع‌رسانی به مخاطبان اصلی رشته و بالا بردن سواد پایداری (درک و دانش پایداری) در رشته صنایع‌دستی، از اهم مواردی هستند که در کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان شناسایی شده‌اند. یافته‌های این بخش توسط کرو و میچل (۲۰۰۱ و ۲۰۰۲) (داو و همکاران، ۲۰۰۵) و نیز مدل برنز (۲۰۰۹)، زارع و همکاران (۱۳۹۷) و (۱۳۹۶)، افسون بی و همکاران^۱ (۲۰۱۰)، فتحی و اجارگاه و آزادمنش (۱۳۹۳)، آتودورینو (۲۰۱۳) و رز و همکاران (۲۰۱۵) در آموزش عالی و یافته‌های کریمی (۱۳۹۹) و پورمند و همکاران (۱۳۹۹)، چان و همکاران (۲۰۱۷)، لومرز و همکاران (۲۰۱۱)، مازارلا و همکاران (۲۰۱۸)، آنیسف (۲۰۱۱) چان و والکر (۲۰۱۸)، وارثیانن گاپلاتیانن^۳ (۲۰۱۷)، لیس زیک من^۴ (۲۰۱۸)، جیکوب^۵ (۲۰۱۳) و کاراگای (۲۰۱۵) در حوزه مطالعات صنایع‌دستی و پایداری در راستای این پژوهش می‌باشد.

بعد توانش: در این بُعد چهار مضمون محوری ذیل اقدامات اجرایی قرار دارد. "توانمندسازی استادان" که مسئولیت اصلی آموزش و یاددهی دانشجویان به عهده آنان است، نسبت به سایر اقدامات در اولویت قرار دارد، در برنامه‌های صلاحیت پایداری تحت عنوان‌های متنوعی از جمله، ظرفیت‌سازی نیروی انسانی اعضای هیئت‌علمی، درک پایداری آموزشگر، باورهای آموزشگران بر فرایند تدریس ارتباط میان باورها و عمل پویا، دانستن، تفکر و احساس آموزشگر بر موضوع تدریس، نیز تأثیر و نقش استادان و مربیان در آموزش برای توسعه پایدار در ابعاد متفاوت بیان شده است، باید دانست که در پروتکل‌ها و برنامه‌های آموزش توسعه پایدار، به صلاحیت‌های پایداری استادان نیز توجه کرده و برای آن برنامه‌هایی تدوین نموده‌اند: مضمون بعدی، تحت عنوان "تغییر روش آموزش و تمایل به روش‌های نوین یادگیری" پیشنهاد شده است که به‌طور مستقیم بر کسب توانمندی‌های اجرایی و عملی پایداری توسط دانش‌آموختگان تأثیر دارد و این اقدام اجرایی نیز به‌طور مستقیم متوجه استادان است، تأکید بر مهارت‌های ضروری پایداری که شامل مواردی از جمله مهارت‌های

¹ Olafsson. B. et al.

² Teadoreanu.

³ Vartianein & Kaipanein.

⁴ Lice zikmane.

⁵ Jacobe (2013)

تفکری سطح بالا همانند تفکر انتقادی، تفکر خلاق، تفکر سیستمی، قدرت تصمیم‌گیری در شرایط بحرانی، توجه به اخلاق، همکاری بین‌رشته‌ای، مشارکت‌جویی، همدلی و مدیریت تغییر است که آن‌هم به عهده استادان کلاس‌ها و در طی فرایند آموزش رخ می‌دهد، به شرطی که استاد خود بر این مهارت‌ها تسلط داشته باشد و فضای آموزشی و مدیریت آموزشی زمینه‌های لازم برای این امر را فراهم سازد و آخرین مضمون تعاملات برون دانشگاهی است که با توجه به ماهیت چندوجهی صنایع‌دستی (هنری، صنعتی، میراث ملموس و ناملموس فرهنگی، کالای فرهنگی و جنبه‌های اقتصادی، طبیعت دوستی، هویت‌های فرهنگی و اجتماعی) بسیار مهم و مؤثر شناسایی شده است. یافته‌های این بخش با مستندات راهنمای آموزش معلمان یونسکو (۲۰۰۹ ب)، مستندات گزارش یونسکو (۲۰۰۵ آ)، آکادمی آموزش عالی انگلستان^۱ (۲۰۰۶) بیانیه‌های دهه آموزش برای توسعه پایدار (۲۰۰۲)، بیانیه بن^۲ (۲۰۰۹) و بیانیه بارسلونا^۳ (۲۰۱۰)، استیونس^۴ (۲۰۰۸ ب) کرو و میچل (۲۰۰۲) اسلور^۵ (۲۰۰۸)، سپوز^۶ (۲۰۰۵)، برنز^۷ (۲۰۰۹)، داو و همکاران (۲۰۰۵)، رز و همکاران^۸ (۲۰۱۵) اسمیت فیگیرو و رالف لت^۹ (۲۰۱۵)، آراسته و امیری (۱۳۹۱)، صادقی و همکاران (۱۳۸۹)، ملکی نیا و همکاران و مدل دانشگاه پایدار کالدر و اسمیت^{۱۰} (۲۰۰۹) در حوزه آموزش عالی و نیز یافته‌های کاراگای^{۱۱} (۲۰۱۵)، آنیسف^{۱۲} (۲۰۱۱)، هوف‌وربرگ و همکاران^{۱۳} (۲۰۱۷)، چان و همکاران (۲۰۱۷)، لومرز و همکاران^{۱۴} (۲۰۱۱)، مازارلا و انگلز^{۱۵} (۲۰۱۴)، کریمی (۱۳۹۹) و پورمند و همکاران (۱۳۹۹)، در یک راستا بوده و مسئولیت اجرایی این مؤلفه‌ها در حوزه تخصصی مدیریت آموزش عالی و متخصصان آموزش برای توسعه پایدار بوده و استادان ذینفعان اول و دانشجویان ذینفعان نهایی می‌باشند.

¹ The Higher education academy of UK.

² Bonn

³ Barcelona

⁴ Stevence

⁵ Sleure

⁶ Sipose

⁷ Burns

⁸ Roze et al.

⁹ Schmith- Figuero & Raulflet

¹⁰ Calder & Smith. 2009

¹¹ Caragay

¹² Anisef

¹³ Hofverberg et al

¹⁴ Lommerse et al

¹⁵ Mazzarella & Engles

بعد بینش: صلاحیت‌های پایداری در بعد بینش به تقویت باورها و ارزش‌های گفتمان پایداری، مسئولیت‌پذیری در برابر اجتماع، طبیعت و تاریخ اشاره دارد، در این مطالعه، تدوین "منشور اخلاق پایداری در صنایع دستی" که در ذیل مضمون فراگیر بازآفرینی محتوا قرار دارد، و از جنس اقدامات پژوهشی است در این بعد جای گرفته است. به نظر می‌رسد نظام آموزشی فعلی صنایع دستی، گنجینه پربار محتوای اخلاقی موجود در مستندات کهن آموزش سنتی در ایران را کمتر مورد توجه قرار داده و بیشتر تابع الگوی رایج نظام آموزش آکادمیک مبتنی بر آموزش تخصصی و حرفه‌ای است، درحالی‌که در متون نظری آموزش کهن در ایران - مرتبط با صنوف صنایع دستی - موارد زیادی در خصوص ارزش‌های درونی و فردی صنایع دستی و تأثیرات زیادی که در پایداری در زندگی انسان یافت می‌شود، از جمله نظام‌گزی‌ش دانشجو که در قدیم مطابق اصول و بسیار سخت‌گیرانه انجام می‌شده و متکی بر ارزش‌های اخلاقی و دینی بوده است. یافته‌های این بخش از پژوهش نیز با یافته‌های هارکنون و همکاران (۲۰۱۸)، چان و والکر (۲۰۱۸) و چان و همکاران (۲۰۱۷)، لیس زیک‌من (۲۰۱۸) و کاراگای (۲۰۱۵) در یک راستا است.

بنابر آنچه در این پژوهش به دست آمد، برای کسب صلاحیت‌های پایداری دانش‌آموختگان صنایع دستی انجام دو اقدام پویایی پژوهشی و اجرایی - آموزشی الزامی که در حوزه تخصصی و صلاحیت‌های پژوهشی و اجرایی آموزش عالی است. اگرچه ذینفعان اصلی این فرایند، دانش‌آموختگان می‌باشند، اما پس از انجام مطالعات پژوهشی و تدوین محتوای سواد پایداری، توانمندسازی استادان و مربیان در اولویت اقدامات آموزشی اجرایی قرار دارد. به بیان دیگر، تقویت بعد توانش صلاحیت‌های پایداری به آن معنا که دانش‌آموختگان باید توانمندی‌های ویژه پایداری را مطابق الگوهای استاندارد آموزشی و تخصصی رشته کسب نمایند، توسط استادان صورت می‌گیرد. از این رو، نقش و تأثیر مدیریت آموزش عالی و برنامه درسی در آگاه‌سازی و آموزش استادان و فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای روی آوردن به روش‌های نوین یادگیری مؤثر در پایداری و کسب مهارت‌های لازم و ضروری پایداری در رشته صنایع دستی غیرقابل‌انکار است.

در پایان پیشنهاد می‌شود، کمیته‌ای تخصصی متشکل از هنرمندان و پژوهشگران حوزه نظری و عملی صنایع دستی و متخصصان آموزش برای توسعه پایدار برای بازشناسی و ارتقای سواد پایداری در حوزه صنایع دستی ایجاد شود، تشکیل این کمیته‌ها می‌تواند با همکاری وزارت علوم تحقیقات و فناوری (حوزه برنامه درسی، مدیریت آموزش عالی و آموزش هنر) و وزارت میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی و همچنین حوزه اقتصاد و صنعت در بخش‌های خصوصی و دولتی برگزار شود، بی‌شک نتایج حاصله از مناظرات و اقدامات به برنامه‌های طرح تحول و بازنگری در آموزش رشته صنایع دستی منتهی شده و دستاوردهای آن در توسعه پایدار چندجانبه کشور قابل ملاحظه خواهد بود.

فهرست منابع

- آراسته. حمیدرضا و الهام امیری (۱۳۹۱)، نقش دانشگاه‌ها در آموزش توسعه پایدار، نشریه **نشاء علم**، سال دوم: ص ۳۶-۲۹.
- بلخاری قهی، حسن (۱۳۸۸)، آشنایی با فلسفه هنر، تهران، انتشارات سوره مهر، تهران.
- پورآتش. مهتاب (۱۳۹۳)، تلفیق پایداری در آموزش عالی: مبانی و چالش‌ها. **مجموعه مقالات دومین همایش آموزش عالی و توسعه پایدار**. تهران: موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی: ص ۳۷-۲۳.
- پورمند. حسنعلی، غلامرضا ذاکر صالحی. رضا افهمی و ساغر کریمی. (۱۳۹۹)، چالش‌های الگوی تلفیق آموزش برای توسعه پایدار در آموزش عالی صنایع دستی، **فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی**، شماره پیاپی ۹۶، دوره ۲۶، شماره ۲، تابستان: ص ۵۱-۲۷.
- ذاکر صالحی. غلامرضا، (۱۳۹۷)، **مسائل آموزش عالی ایران**، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- ذاکر صالحی. غلامرضا، (۱۳۹۳). آموزش عالی در گذر از توسعه پایدار به پسا پایداری، **مجموعه مقالات دومین همایش آموزش عالی و توسعه پایدار**. تهران: موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی: ص ۲۲-۱.
- زارع. سمیه، حسین زینلی پور، اقبال زارعی، مهدی محمدی، (۱۳۹۶). طراحی محتوای الکترونیکی محتوای برنامه درس آموزشی توسعه پایدار در نظام آموزشی عالی، **رویکرد کیفی / نشریه علمی پژوهش فناوری آموزش**، جلد ۱۲، شماره ۲: ص ۱۱۷-۹۱.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۶۶)، سرفصل دروس رشته صنایع دستی دوره کارشناسی.
- صادقی. مهدی، پریش جعفری. نادرقلی قورچیان. (۱۳۹۳)، رویکردهای توسعه پایدار در آموزش عالی، **مجموعه مقالات دومین همایش آموزش عالی و توسعه پایدار**، انتشارات سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی: ص ۶۵-۳۷.
- فتحی واجارگاه، کوروش و ناهید آزادمنش (۱۳۸۵). امکان‌سنجی کاربرد فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات در برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی. **فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی**، ۴(۱۲)، ۴۹-۷۰.
- فهام. الهام و احمد رضوانفر (۱۳۹۴). **آموزش برای توسعه پایدار در آموزش عالی، مبانی و رهیافت‌ها**، شهر: تهران: جهاد دانشگاهی، واحد صنعتی شریف.
- کریمی. ساغر (۱۳۹۹). **بازتدوین شیوه آموزش تحصیلات دانشگاهی رشته صنایع دستی: با رویکرد توسعه پایدار**. رساله چاپ نشده دکتری، تهران: دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس.
- ملکی نیا. عماد، (۱۳۹۳). **طراحی الگوی ارزیابی دانشگاه پایدار مطالعه موردی دانشگاه تهران**، استاد راهنما: عباس بازرگان. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

• یاوری. حسین، فروهر نورماه. (۱۳۸۰)، *نگرشی بر تحولات صنایع دستی در جهان*، تهران: انتشارات سوره مهر.

- Adamson, G. (2018). *Thinking through craft*. Bloomsbury Publishing.
- Agentschap Netherlands. (2008). Dutch program: learning for sustainable development, Available at: http://www.senternovem.nl/mmfiles/LvDo_programmabrochure_engelstalig_tcm24-290166.pdf.
- Anisef, J. (2010) *Tracing emerging modes of practice: Craft sector Review*. Ontario Art Conceil.
- Burns, H., (2009). *Education as sustainability: an action research study of burns Model of sustainability Pedagogy*. PHD. Thesis, Educational Developing, Portland State University. 270p
- Calder, W & Doutremont-Smith, J (2009). *Higher Education: More and More laboratories for Inventing a sustainable Future*. Available at: www.ulsf.org/pdf/ESDHigherEDAmericanCalder2009.pdf.
- Barth, M., Godemann, J., Rieckmann, M., & Stoltenberg, U. (2007). *Developing key competencies for sustainable development in higher education*. DOI: 10.1108/14676370710823582Corpus ID: 35032010
- Caragay. K.T. (2015). *A Framework for the integration of education for sustainable development in the handicraft curriculum of the Philippines*. International Journal of Education & Research. University of the Philippines College of home Economics: Dilemma / Quezon City. Vol. 3.no: 4.
- Dawe, G. Rolf Jucker, Stephen Martin. 2005. *Sustainable Development in Higher Education: Current Practice and Future Developments*. Project Officer: The Higher Education Academy.
- Design for next (2th EAD conference, Sapiens university of Rome/12-14 April 2017, DIO: 10.1080/14606925.2017.1352802. DOI: 10-1080/13504622.2010-505427. <http://www.informworld.com>.
- Harkenon. E., Huhmaniemi. M, Joukela. T (2018). *Crafting Sustainability: Handcraft in Contemporary Art and Cultural Sustainability in the Finnish Lapland*, Sustainability, 2018, 10, 1907; DIO: 10.3390/su10061907.
- Hofverberg. H, Kronlid. O. Ostman. L. (2017), *Crafting Sustainability, An explorative study if Craft in the three Countercultures as a learning path for the Future*. Nordic Journal of science and Technology Studies. Vol: 5, issue 2, 2017, pp.8-21.
- Jakob, D. (2013). *Crafting your way out of recession? New craft entrepreneurs and the global economic downtown*. Cambridge Journal of Regions and Economy and Society, 6, 127-140.
- Lice- Zikmane. I., (2018), *Handicraft in the Context of Sustainable Education. Rural Environment, Education. Personality*. VOL: 11.Issn 2255- 808X, pp: 296-303. Doi: 10.22616/REEP.2018.036.
- Lommerse. M., Eggleston. R., Brankovich. K., (2011). *Designing Futures: A Model for Innovation, Growth and Sustainability of the Craft and Design Industry*. Design Principles & Practices. V. 5, N. 4. www.Design-Journal.com.

- Mazzarella, F., Engle, R., (2014). Self-production and Craft: advanced processes for social innovation. In: 5th International Forum of Design as a process. The Shapes of Future.
- Mochizuki, Y. and Fade+eva, Z., (2010), Competences for sustainable development sustainability Significance and challenges for ESD. International Journal of sustainability in higher education. 11(4), 391-403.
- Olafsson, B., Thorsteinsson, G. (2010) Examining Design and Craft Education in Iceland, Curriculum Development and Present situation. FORMAKADEMISK /V:3.NR:2.PP:39/50.
- Pedagogic Research Institute and observatory (PED Rio) - 2015- Plymouth university- Drake Circus Plymouths p148AA- ISSN-2052-5818 Education for sustainable Development towards the Sustainably University.
- Rose, G., Ryan, K. Desha, C., (2015). Implementing a Holistic Process for Embedding Sustainability. A case Study in first Year Engineering Monash University Australia. Journal of Cleaner Production. 106, pp. 229-238.
- Rychen, D. S., & Salganik, L. H. (2003). A holistic model of competence. Key competencies for a successful life and a well-functioning society, 41-62.
- Schmith- Figueiro, p& Raulflet, E. (2015). Sustainability in Higher Education. A Systematic review with Focuses on Management Education. Journal of cleaner Production. 106. Pp.22-23.
- Segalas, J., (2009). **Engineering education for sustainable Future**. PHD Thesis, polytechnical University of Catalunya, 402p.
- Sennett, R. (2009). The Craftsman, Yale University Press, CT: New Haven.
- Sipos, Y. (2005). Transformative sustainability learning: A united pedagogy of head, hands and Heart. M.Sc. Thesis, Faculty of Graduate studies (Forestry), University of British Columbia.
- Sleurs, W., (2008). Competencies for ESD teachers: A Framwork to integrate ESD in the curriculum of teacher training institute: Comenius 2.1 project 118277-CP-1-2004-BE-Comeius-C2.1.90p. Available at: www.csct-project.org.
- Stevence, C., (2008b). OECD work on competencies foe education for sustainable development (ESD) (A background document by the OCED sustainable development advisor): Available at: www.unesco.org/env/esd/inf.meeting.docs/EGonInd/8mtg/ESDCompetenciesOECD.pdf.
- Teadoreanu, I. (2013). Engineering Education for Sustainable Development: A Strategic Framework for Universities. Oradea Universities. Fascicle of Management and Technological Engineering Journal. 1. 415-418.
- The Higher Education Academy of UK, (2006). Sustainable Development in Higher Education. York Science Park, Hoisington, United Kingdom.
- Vartiainein, L. Kaipainein, M. (2012). Textile Craft students' Perceptions of Sustainable crafts. Problems of Education in the 21st Century V. 43. Pp. 131-139.
- Wals, A., (2009). Learning for a sustainable world. UNESCO: Paris.
- UNECE. 2005. Strategy for education for sustainable development. Available at: <http://www.unece.org/env/esd/strategy&framework.htm>.

- UNESCO. 2005a. United Nation decade of education for sustainable development international implementation Scheme. (IIS). UNESCO Education Sector. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris.
- UNESCO. 2009 .Elearning for a sustainable World: review of contexts and structures for education for sustainable development. Section for DESD coordination, Division for the Coordination of United Nations Priorities in Education. UNESCO, 81 P.
- UNESCO. (2012) Education for sustainable development. Three terms and one goal. Available: <http://WWW.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda>.
- United Nation Conference on Environment and Development (1992), Agenda 21: Earth summit-United Nations Programme of action from Rio. Available at: <http://www.UN.org/esa/dsd/agenda21>.
- Zhan. Xi, Walker. S., Hernandez-Pardo. R., Evans. (2017). craft and- sustainability: potential for Design intervention in crafts in the Yangtze River Delta China. Design for Next.12th EAD Conference Spinoza University of Rome (12-14 April 2017), 52919- 52931.
- Zhan. Xi, Walker. S., (2018). Value Direction: Moving Crafts toward Sustainability in the Yangtze River Delta, China .10/1252/DOI:10-3340/su1004/252. www.mdpi.com/Journal.Sustainability.